

Саша Пајковић
Универзитет у Београду – Православни богословски факултет
Библиотека

БИБЛИОТЕКА ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА

„Појам“ библиотеке. Реч библиотека (ή βιβλιοθήκη) означава сандук или полицу или просторију као спремиште за књиге.* Уколико бисмо библиотеку посматрали као ово *πρέχε*, наиме као просторију у којој се налази и мноштво полица као оног *δρυοῖ*, тада би и сандук као оно *ἴρῳ* могао сасвим приближно да буде означен речју библиотека. Ако се задржимо на оном *δρυῷ*, онда би нам у дефинисању библиотеке могло донекле помоћи Хајдегерово схватање појма Gestell. Gestell значи користан предмет, на пример ко-стур, структура или полица за књиге. Gestell је dakle, рекао би Хајдегер,

„скупљачки чинилац оног постављања које човеку поставља захтев, то јест изазива га, да оно-стварно разоткрива као стање на начин испостављања. Gestell значи начин разоткривања који влада у суштини технике, а сам није ништа техничко. У оно-што-је-техничко спада, међутим, све што познајемо као шипке, стубове и скеле и што је саставни део онога што се зове монтажа.“¹

Ако бисмо овако монтиране полице испунили књигама добили бисмо, макар што се техничке стране тиче, библиотеку. Ако пак просторији у коју смо поставили полице са књигама додамо још светлосне отворе и системе за вентилацију и исушивање влаге, што су још у античко доба имале просторије одређене за коришћење и одлагање књига, добијамо још прецизнију представу библиотеке. Када оваквом, превасходно просторном одређењу библиотеке додамо и временску димензију, која је начин постојања садржаја књиге, открива нам се још један структурни елемент појма библиотеке. Могли бисмо о библиотеци, dakle, рећи оно што је Пруст у књизи *Против Сен-Бева* рекао о замку Германтових: „Време је ту задобило облик простора.“²

Шта недостаје овим објашњењима да би нам било дочарано шта је за право библиотека? Све што смо до сада рекли могло би да значи и да је реч о

* Овај рад је настао у оквиру пројекта бр. 149037A („Српска теологија у двадесетом веку“), који финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије.

¹ Мартин Хајдегер, „Питање о техници“ у *Предавања и расправе*, Плато, Београд, 1999, 20.

² Žerar Ženet, „Književnost i prostor“, у *Figure*, Београд 1985, 39.

некој запуштеној архиви. Иако библиотека на неки начин и јесте архива, она неопходно изискује корисника који ће са њом ступити у комуникацију. Да-кле, да бисмо расветлили шта библиотека јесте треба нам, назовимо га тако, архивар, тј. неко ко има љубави и жеље да уђе у тај свет. Наиме у свет књиге, која није једна затворена суштина, већ огледало у којем се препознају читаочеве црте. Ово читаочево учешће јесте целокупни живот неког научног дела будући да се чин читања којим ми износимо на светлост дана скривено биће једног написаног текста састоји од низа тренутака који се остварују у трајању, у нашем трајању.³ Могли бисмо рећи, књига је однос, средиште безбројних односа.⁴ Женет каже: „Свака се књига изнова рађа при сваком читању.“⁵ У реверзibilном времену читања и Аристотел и Еразмо су наши савременици, и Еразмов утицај на Аристотела није мањи од Аристотеловог утицаја на Еразма; време дела није ограничено временом писања, већ је то неограничено време читања и памћења.⁶ Смисао књига, а тиме и библиотеке је испред њих, а не иза њих, оно је заправо у нама: једна књига није коначан смисао, некакво откриће које треба да нам се дододи, то је залиха форми које очекују свој смисао, то је предстојање открића које се не догађа.⁷

Црквене библиотеке. Добро је познато да су сви црквени библиотечки фондови настали у манастирима прикупљањем и чувањем већег броја књига. У почетку њихов садржај добрым делом сачињавале су богослужбене књиге. Са развитком богословља на овим просторима почело је и прикупљање научних публикација на разним језицима. У томе су заслужну улогу имали образовани црквени прелати. Неке од тих библиотека имале су дугу традицију и у њих су уткани многи легати наших учених епископа и угледних професора. Порекло библиотеке Богословског факултета било би можда логично везати за библиотеку Богословског училишта у Сремским Карловцима, које је основано 1794. и које је представљало „најстарију вишу школу у Срба“. Ова библиотека је била добро уређена и оспособљена за лако коришћење. Бројала је 6242 дела са 15620 свезака. Била је подељена у 14 група према садржини (сигнатуре књига данас носе ознаку Б.У.І-XIV и број књиге).⁸ Међутим, када је 1919. због оснивања Православног богословског факултета на Универзитету у Београду Училиште престало са радом, библиотека ове школе предата је на чување Патријаршијској библиотеци.

³ Уп. Женет, исто, 35.

⁴ Женет, „Књижевна утопија“, у *Figure*, Београд 1985, 46.

⁵ Исто.

⁶ Исто, 48.

⁷ Исто.

⁸ Жарко Шарчевић, „Библиотека Богословског училишта“, *Енциклопедија православља*, главни уредник Димитрије М. Калезић, Савремена Администрација, Београд 2002, књ. I, 181.

*1 Библиоштека Богословској факултета
од оснивања до II светској рату*

Услед историјских околности Богословски факултет, мада правно установљен 27. фебруара 1905. Законом о Универзитету, почиње са радом тек 6. септембра 1920. Факултет је за оснивање библиотеке од државе добио врло мали кредит, па је факултетска конференција захтевала да држава у оквиру буџета за наредну годину одобри факултету 20 пута већу суму од добијене, и то за оснивање и намештај како опште тако и семинарских библиотека.⁹ Да ли су тражена средства добијена – није познато. Први већи прилози Библиотеци су поклони старокатоличког епископа Херцога (Eduard Herzog, 1841-1924) из Берна, затим поклон Serbian Church Fund Theological Library од 800 свезака и легат госпође Џенкинс већег броја књига на енглеском купљених за „200 фунти стерлинга у кованом злату“.¹⁰

У новоформиранијој Библиотеци за рад су најпре били ангажовани старији студенти, првенствено они који су владали неким страним језиком, а касније се тај посао поверавао асистентима. Први асистент – руководилац библиотеке био је др Викентије Фрадински (1892-1961), постављен 1927. Поред њега, у библиотеци је од 1935. радио и асистент др Благота Гардашевић (1908-1993), затим и асистенти др Саво Ђукановић (1911-1942) и др Чедомир Драшковић (1914-1994). Први пак стручни библиотекар, Небојша Лазаревић, дипломирани теолог, изабран је 28. јула 1948. Њега је наследио др Јован Дајковић (1909-1982).

Једна од занимљивијих епизода из историје библиотеке овога периода јесте она о легату (4291 дело) почившег епископа далматинског др Никодима Милаша (1845-1915). Он је тестаментом све своје књиге оставил на чување Правном факултету с напоменом да се читава библиотека преда Богословском факултету када овај буде отпочео са радом. Библиотека епископа Милаша чувана је до 1941. као целина. Када је почела да се обнавља уништена Народна библиотека у Београду, један број књига који није привлачио пажњу библиотеке Правног факултета поклоњен је Народној библиотеци. Народна библиотека, немајући интересовања за поједине књиге, почела је да их расходује. Пошто се радило о старим теолошким књигама, понудила им је на поклон Патријаршијској библиотеци, што је ова радо прихватила. При обради књига констатовано је да су од 249 наслова 232 припадала библиотеци епископа др Никодима Милаша.¹¹

⁹ Чедомир Драшковић. „Четрдесет година Богословског факултета у Београду“, *Богословље*. год. XX, св. 1-2 (1961) 1-26: 14.

¹⁰ Исто.

¹¹ Ж. Шарчевић. „Библиотека епископа далматинског Никодима Милаша“, *Енциклопедија православља*, књ. I, 182.

Велико увећање књижног фонда библиотека је доживела 1923, када је више од десет хиљада књига из Москве на Факултет донео његов први декан, протојереј др Стеван Димитријевић (1866-1953). Декан Богословског факултета је био спроводник композиције воза од 36 вагона натоварених претежно лековима које је Црвени крст Краљевине СХС послao СССР у време глади. Из захвалности за ову хуману акцију ондашњи комесар за спољне послове Г. В. Чичерин (1872-1936) предложио је проти Димитријевићу, ког је неколико пута примио, да празне вагоне натовари књигама које се налазе у московским магазинима а које prota сам изабере као потребне за Богословски факултет.¹² Књижни фонд је константно попуњаван и из редовних буџетских кредита, тако да се инвентар факултетске библиотеке 1930. попео на 9700 бројева, са преко 20000 примерака и свезака, међу којима и врло ретких и драгоценних дела. Кроз десет година, библиотека је имала 12632 инвентарска броја.

Овај историјски период завршава се немачком окупацијом Београда 1941. Народна библиотека Србије тада је уништена до темеља, а библиотека Богословског факултета прилично је страдала. Августа 1943. немачке војне власти избациле су Факултет из његове зграде.¹³

2. Послератни живот Библиотеке

Године 1952. комунистичке власти избациле су Богословски факултет из састава Београдског универзитета укинувши га као државну установу, па је бригу о њему преузела Црква. Државни органи су Српској православној цркви предали инвентар факултета са Библиотеком, условивши да буде приступачна свим научним радницима. Услед тешког материјалног положаја Цркве штедња је била финансијски императив у материјалном пословању Богословског факултета, што је негативно утицало на снабдевање факултета најновијом стручном литературом и периодиком. Благодарећи помоћи Светског савета цркава, поједињих протестантских цркава, римокатоличких прелата, као и повременој помоћи Комисије за односе са верским заједницама и прилозима верних, рад на Факултету је колико-толико нормализован. Фонд Библиотеке на крају 1960. износио је 17750 инвентарских бројева књига, са преко стотину разних часописа, не рачунајући поједина завештања која чине посебне библиотеке.

2.1 Легати Библиотеке

Највећи послератни допринос библиотеци представљају поједини легати.

¹² Архив Југославије, Министарство просвете Краљевине СХС, Фонд 66, фасц, Пов. бр. 1347, 28. јануар 1928 – одлука министра просвете да се финансијски дотира ПБФ ради транспорта књига из Русије за потребе факултетске библиотеке; Погледати и: Ж. Шарчевић, „Библиотека Богословског факултета СПЦ у Београду”, *Енциклопедија православља*, књ. I, 181.

¹³ Ч. Драшковић, 10.

Тако је проф. др Драгутин Анастасијевић (1877-1950) своју велику и драгоцену личну библиотеку са 2620 дела поклонио Факултету почетком фебруара 1948. Две године доцније своју такође велику и лепо уређену библиотеку од 1910 дела са гарнитуром намештаја поклања Факултету и проф. др Јордан П. Илић (1883-1950). Поред ових посебних библиотека Факултет је добио и већи број књига из заоставштине покојних професора др Стевана М. Димитријевића, Милана Мратинковића (†1951), др Радивоја Јосића (1889-1960) и проте Петра Милојевића. Најзад, 1. септембра 1956. примљен је извештај проте Живана Маринковића, ректора Богословије у пензији, „да намерава своју личну библиотеку поклонити Богословском факултету“, а проф. др Лазар Мирковић (1885-1968) је на седници Савета факултета од 13. октобра 1956. изјавио „да је написао тестаменат, према коме своју библиотеку оставља факултету“, а то је 780 дела. Треба потом поменути легате др Сергија Троицког (1878-1972) са 800 дела, др Благоте Гардашевића са 450 дела, др Димитрија Димитријевића (1907-1987) са 1000 дела, проф. др Ђока Слијепчевића (1907-1993) са 2200 дела. Од већих дародаваца мора се поменути и Светски савет цркава из Женеве, који је до сада више пута на тражење професора за њихов рад набављао известан број најновијих књига објављених у иностранству. – Веома солидно сређена и богата факултетска библиотека била би још драгоценја да није у току окупације претрпела велику материјалну штету од окупаторских трупа; њеним књигама су ложени казани за парно грејање, док није дозвољено да се књиге преместе у друге просторије.¹⁴

2.2. Семинарске библиотеке

Са пресељењем факултета у нову (садашњу) зграду 1995. један део библиотеке остао је и даље у старој згради Факултета, у улици Краља Петра бр. 2. То су углавном старије књиге, такозвана руска библиотека, у којој велику већину чине књиге које је поменути први декан Стеван Димитријевић донео из Русије. Највећи део књига пренесен је у нову зграду, где се још увек ради на сређивању књига као и на дигитализацији каталога. Велики број књига је још увек у подруму и чека да буде пописан. Део књига који се налази у просторијама библиотеке дигитално је обрађен и електронски претражив (налази се на сајту Факултета под фолдером Библиотека). Део је подељен на семинарске библиотеке: Библијски семинар, Патролошки семинар, Философски семинар, Литургијски семинар, Језички семинар, Семинар за катехетику и омилитику, Историјски семинар. Дакле, сваки од поменутих семинара поседује своју малу библиотеку са адекватном и пробраном литературом. Тренутно се ради и на дигитализацији каталога семинарских библи-

¹⁴ Ч. Драшковић, 15; Ж. Шарчевић, „Библиотека Богословског факултета СПЦ у Београду“, Енциклопедија православља, књ. 1, 181.

отека. Не може се рећи да библиотека факултета поседује неке драгоцености, у смислу антиквитета. Једина књига вредна помена је Рукописни Апостол из XVII века. Већина осталих издања настала је у периоду од XVIII века до данас. Ипак, међу легатима поменутих професора постоји један број ретких књига из најразличитијих области, како на српском тако и на иностраним језицима.

2.3. Данас

Библиотека Богословског факултета данас поседује око сто хиљада књига. Део Опште библиотеке претворен је у читаоницу и у њој се налази око седам хиљада најчешће коришћених назива. Књиге су распоређене предметно по областима, већином, због уско стручних назива, по богословским дисциплинама. Услуге библиотеке све више користе академски делатници других факултета, тим пре што је Богословски факултет враћен у окриље Београдског универзитета. Библиотечки фондови попуњавају се донацијама које библиотека добија од различитих институција и фондација, што омогућава стабилнији и перспективнији развој библиотеке.

Довољно се дugo на библиотеку гледало као на поруку без кода, да би многи данас на њу гледали као на код без поруке. Она је заправо знак који постоји на свим нивоима и почива на вези између форме и смисла. Овако схваћена, идеја библиотеке – а у том светлу можемо сагледати сваку библиотеку, па и библиотеку Богословског факултета – као знака који свој пут утире од времена настанка првих библиотека константно дотичући савременост, али и будућност, и тиме свакако прелазећи од знака ка символу, даје нам и разрешење тајне човека који читајући открива да је неко пре њега већ стигао тамо где он жели стићи.